

Я. Ю. Дем'ян,
ст. викладач кафедри менеджменту та управління економічними процесами,
Мукачівський державний університет, м. Мукачево

ПРОБЛЕМИ ТА РИЗИКИ ФОРМУВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОГО СЕРЕДОВИЩА В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ

Ya. Demyan,
senior lecturer of management and economic process department, Mukachevo state university, Mukachevo

PROBLEMS AND RISKS OF FORMATION OF THE INVESTMENT ENVIRONMENT IN AGRICULTURAL SECTOR

Аграрний сектор України потребує значних як внутрішніх так і зовнішніх інвестиційних надходжень. Особливо актуальності набуло завдання створення сприятливого інвестиційного клімату та залучення інвестицій після підписання угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом. Набуття членства нашої держави в ЄС в умовах глобальної конкуренції на світових ринках потребує науково-практичних розробок, спрямованих на підвищення інвестиційної привабливості в умовах глибоких суспільних трансформацій перехідного періоду до цивілізованих ринкових відносин.

Ukraine's Agricultural sector requires significant both domestic and foreign investment revenues. Particular importance has gain the task of creating a favorable investment climate and attract the investments after signing an association agreement between Ukraine and the European Union. Becoming the Member of the EU our country in the global competition in the global markets requires scientific developments focused on improving the investment attractiveness in the terms of deep social transformations and transition to a civilized market relations.

Ключові слова: інвестиції, інвестиційна привабливість, інвестиційна діяльність, інвестиційний ризик, Європейський Союз, транскордонний регіон.

Key words: investments, investment attractiveness, investment activity, investment risk, the European Union, cross-border region.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Сучасний розвиток економіки України в умовах глобальної конкуренції нерозривно пов'язаний з інвестиційними процесами. Наслідки їх залучення в аграрний сектор вітчизняної економіки є надзвичайно вагомими для подальшого зростання національної економіки. Від залучення інвестицій, подолання перешкод у створенні сприятливого інвестиційного клімату в значній мірі залежить швидкість інтеграції економіки України у світове господарство. Проблема інвестування є актуальною в більшості країн світу, але особливо значущим є для країн з перехідною економікою.

АНАЛІЗ ОСНОВНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Питання сутності інвестицій знайшли місце у наукових дослідженнях вітчизняних учених: П. Гайдуцького, А. Гальчинського, В. Гейця, В. Гоблика, Б. Губського, М. Дем'яненка, Й. Завадського, М. Єрмошенка, М. Кісіля, М. Корінька, В. Ланового, І. Лукінова, О. Мертенса, Л. Нейкової, О. Омельченка, П. Орлова, О. Осауленка, А. Пересади, Г. Підлісецького, С. Подкропивного, В. Радченка, О. Рогача, Саблука, А. Чемериса та ін.

Незважаючи на наявність економічних розробок, проблема формування інвестиційної привабливості, за-

Таблиця 1. Місце України у рейтинговому дослідженні МФК "Ведення бізнесу — 2011"

Рейтинг по категоріях	2011, рейтинг України	2010, рейтинг України	Зміна рейтингу
Ведення бізнесу	145	147	+2
Реєстрація підприємств	118	136	+18
Отримання дозволів на будівництво	179	181	+2
Реєстрація власності	164	160	-4
Доступ до кредитів	32	30	-2
Захист прав інвесторів	109	108	-1
Система оподаткування	181	181	Без змін
Міжнародна торгівля	139	139	Без змін
Забезпечення виконання контрактів	43	43	Без змін
Ліквідація підприємств	150	145	-5

Джерело: за даними [МФК "Ведення бізнесу — 2011"].

лучення інвестицій в аграрний сектор економіки України потребує постійного аналізу та висвітлення.

МЕТА ДОСЛІДЖЕННЯ

Метою дослідження є висвітлення проблем та ризиків, що виникають при формуванні інвестиційного клімату в аграрному секторі та запропоновані шляхи їх подолання.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Визначальною передумовою розвитку аграрного виробництва будь-якої країни є її грамотна та продумана інвестиційна політика, яка включає в себе: вибір джерел та методів фінансування інвестицій, призначення органів, відповідальних за реалізацію інвестиційної політики, створення необхідної нормативно-правової бази функціонування інвестиційного ринку, створення сприятливого інвестиційного клімату.

Під інвестиційним кліматом розуміють середовище, в якому відбуваються інвестиційні процеси. Формується інвестиційний клімат під впливом політичних, економічних, юридичних, соціальних та інших факторів, які визначають ступінь ризику інвестицій. Оцінка інвестиційного клімату коливається в діапазоні від сприятливого до несприятливого. Привабливим вважається клімат, який сприяє активній інвестиційній діяльності, стимулює приплив капіталу в економіку країни. Несприятливий клімат підвищує ризик для інвесторів, що призводить до втрати капіталу та згасання інвестиційної активності.

Подальший розвиток економіки України потребує розробки виваженої стратегії залучення інвестицій. Вона має бути спрямована на залучення довгострокових прямих іноземних інвестицій у стратегічно важливі галузі економіки.

За результатами щорічного рейтингового дослідження Міжнародної фінансової корпорації, група Світового банку "Ведення бізнесу — 2011" Україна покращила своє місце на 2 позиції з 147 на 145 місце, за рахунок збільшення рейтингу по категоріях: "реєстрація підприємств" та "отримання дозволів на будівництво", водночас відбулося зменшення рейтингів по категоріях: "реєстрація власності", "доступ до кредитів", "захист прав інвесторів" та "ліквідація підприємств" (табл. 1).

Україна потенційно може бути однією з провідних країн із залучення інвестицій. Цьому сприяють її величезний внутрішній ринок, порівняно кваліфікована і де-

шева робоча сила, значний науково-технічний потенціал, багаті природні ресурси, близькість до ЄС, особливо для тих прикордонних регіонів України, що безпосередньо межують з країнами Європейського Союзу. Адже наріжними каменями сучасної інвестиційної політики ЄС в контексті її впливу на розвиток зовнішньоекономічних зв'язків у транскордонних регіонах, створених за участю прикордонних територій України, є формування сприятливого інвестиційного клімату [1]. При розробці стратегії сучасної регіональної економічної політики сьогодні на перший план виходить проблема формування сприятливого інвестиційного клімату. Характерна особливість формування інвестиційного клімату в будь-якому територіальному утворенні — збільшення обсягу залучених іноземних інвестицій [2, с. 84].

Але існують і істотні недоліки, серед яких: нерозвинута інфраструктура; обмежена купівельна спроможність суб'єктів аграрної економічної діяльності; недосконалість податкової системи; відсутність надійних гарантій захисту іноземного капіталу; значні обсяги заборгованості аграрних підприємств державним і недержавним фінансовим інститутам; відсутність досконалого механізму кредитування аграрного сектора; фінансова дестабілізація економіки у зв'язку зі значним обсягом зовнішнього державного боргу; політична нестабільність; корупція.

Для їх усунення необхідно створити сприятливий клімат як для вітчизняних, так і для іноземних інвесторів. Залучення інвестиційного капіталу можна поживати шляхом удосконалення законодавчої бази (особливо в системі оподаткування та приватизації), створення та функціонування спеціальних економічних зон, зміцнення банківської системи, розробки системи захисту та державних гарантій в інвестиційній сфері.

Несприятливий інвестиційний клімат в агропромисловому комплексі є наслідком довготривалої збитковості основних видів сільськогосподарського виробництва. Все ще мають місце негативні тенденції попередніх років: зношеність техніки, відсутність інвестиційної підтримки з боку державних органів та ін. Усе це впливає на виробництво сільськогосподарської продукції, яке в більшості господарств є збитковим і малоефективним.

В останні сім років галузь є прибутковою. Але отримані прибутки не забезпечують розширення виробництва. Цих коштів ледь вистачає на поповнення виробничих запасів та здійснення основних технологічних

операцій з виробництва сільськогосподарської продукції [4, с. 3—5].

Створення сприятливого інвестиційного клімату — головна умова успішної політики залучення та використання іноземного капіталу в економіці України. Для забезпечення стабільної правової основи функціонування іноземного інвестора пропонуються їй окремі основні елементи, а саме: забезпечення прав власності на землю або права отримання 99-річної оренди землі під будівлями, спорудами, підприємствами при їх купівлі, покращення податкових, митно-тарифних умов для іноземного партнера, гарантування їх стабільності на період 5—7 років, застосування пільг, спрямованих на зменшення ризику втрати капіталу, розробка особливого режиму участі іноземних інвесторів у приватизації, розширення практики двосторонніх домовленостей про взаємний захист інвестицій, розширення взаємодії з міжнародними організаціями, які займаються питаннями інвестиційного співробітництва, особливо з Міжнародним агентством по гарантіям інвестицій (МАГІ), Міжнародним банком реконструкції та розвитку (МБРР) та Міжнародною фінансовою корпорацією (МФК).

Для стимулювання діяльності іноземних інвесторів необхідна послідовна державна стратегія, а саме: варто відмовитися від орієнтації на підтримку та стимулювання всіх без виключення іноземних інвесторів, в особливості націлених на гігантські проекти, що потребує значного відволікання з народногосподарського обігу матеріальних та фінансових ресурсів; варто заохочувати на рівні державної політики першочергове залучення іноземного капіталу до будівництва та реконструкції підприємств, що випускають гостродефіцитні та конкурентоспроможні товари; не допускати створення СП, що випускають продукцію, несумісну із міжнародними стандартами; за допомогою різноманітних стимулів підтримувати та заохочувати залучення іноземних інвестицій у високотехнологічних галузях, пріоритетних для нашої економіки; створити розгорнуту організаційно-правову систему, яка б була конкурентоспроможна по відношенню до інвестиційних режимів інших країн, гармонізувати українське законодавство у відповідності з європейськими стандартами; пріоритетним напрямом використання зарубіжних інвестицій повинен стати розвиток експортного потенціалу України.

З метою зміцнення національного інвестиційного потенціалу в агропромисловому комплексі України економічна політика держави повинна бути спрямована на розв'язання таких найгостріших проблем: забезпечення правової бази формування сприятливого інноваційно-інвестиційного клімату аграрного сектору України; коригування системи податкових пільг відповідно до вимог СОТ; освоєння новітніх розробок і використання досягнень світового сільськогосподарського машинобудування; створення системи ефективного інженерно-технічного забезпечення аграрного сектору з дотриманням чинного українського законодавства; збільшення вкладень в основний капітал; розвиток банківського кредитування аграрного сектору; розвиток фондового ринку та охоплення ним сільськогосподарських підприємств; сприяння залученню прямих іноземних інвестицій в агропромисловий комплекс.

Найбільш пріоритетними і одночасно прибутковими сферами для іноземного інвестування в аграрний сектор є: впровадження високопродуктивних технологій вирощування сільськогосподарських культур та утримання худоби і птиці; оновлення і модернізація на базі нових технологій підприємств харчової промисловості, а також тих, що займаються заготівлею та зберіганням зерна та іншої сільськогосподарської продукції; створення потужностей та сировинної бази для виробництва обладнання для олійножирової, м'ясо-молочної, борошномельно-круп'яної та хлібопекарської промисловості; налагодження випуску ефективних хімічних засобів захисту сільськогосподарських рослин і тварин; надання виробничих послуг сільськогосподарським та іншим агропромисловим підприємствам.

Основними напрямками інтегрування аграрного сектору України у світову економіку слід вважати: створення спільних підприємств, формування вільних економічних зон агропромислового типу. Створення спільних підприємств дає можливість більш інтенсивно залучати іноземний капітал, валютні надходження від агропромислової діяльності будуть значно зміцнювати регіональну економіку. Для підвищення ефективності функціонування спільних підприємств необхідними є подальше вдосконалення принципів зовнішньоекономічної діяльності, подолання процесів інфляції та забезпечення стабільності в економіці.

Саме ці фактори здатні підвищити зацікавленість великих іноземних компаній у спільній підприємницькій діяльності та сприяти входженню України до міжнародних організацій.

Тому на державному рівні для аграрного сектору України повинні бути чітко визначені пріоритетні галузі, виробництва, куди в першу чергу повинні залучатися іноземні інвестиції. Одним з ведучих критеріїв доцільності такого вибору повинна бути можливість досягнення ланцюгової реакції господарської активності й економічного росту у всьому аграрному секторі як наслідок первинної ін'єкції капіталів. У зв'язку з цим, з огляду на вітчизняні потреби, а також світовий досвід, особливо досвід країн Східної Європи, для умов України можна запропонувати наступні пріоритетні сфери-адресати для іноземних інвестицій з метою забезпечення динамічного розвитку переробних галузей аграрного сектору: виробництво технологічного устаткування для цукрової, олійно-жирової, хлібо-пекарської, мукомельно-круп'яної, м'ясо-молочної промисловості, таропакувального господарства, для випуску дитячого харчування; виробництво тари й упакування; біотехнології в галузях переробної промисловості аграрного сектору; створення об'єктів соціальної інфраструктури.

Україні вкрай необхідний системний законодавчо закріплений підхід до державного протекціонізму, який забезпечив би стабільну ситуацію на агропромисловому ринку, можливість гнучкого державного регулювання при кон'юктурних змінах. Лише в умовах захищеності сільського господарства і бізнесу стане можливий стійкий приплив інвестицій [5, с. 14]. На сьогоднішній день приплив інвестицій в інноваційні програми агропромислового комплексу можливий за умов стимулювання державної підтримки сільськогосподарського виробництва та розвитку інтеграційних процесів. Інтегровані

підприємства отримують ефект за рахунок консолідації фінансових ресурсів, праці і засобів виробництва.

Основними напрямками залучення інвестицій, зокрема іноземних в аграрний сектор економіки України й Закарпатського регіону можуть бути: розробка регіональних програм стимулювання приватних інвестицій; розвиток ринку цінних паперів; створення вільних економічних зон; придбання іноземними інвесторами акцій вітчизняних підприємств харчової промисловості; страхування інвестицій від некомерційних ризиків.

Національна інвестиційна політика повинна бути направлена, передусім, на розвиток об'єктів соціальної інфраструктури сільських поселень: освіти, охорони здоров'я і культури, зв'язку, транспорту, житлово-комунального господарства та дорожнього будівництва, яка повинна сприяти створенню додаткових робочих місць у виробничій та соціальній сферах села, розширенню підсобних підприємств і промислів. Слід проводити активну роботу у сфері зайнятості дієздатного населення, підтримки соціально вразливих верств, насамперед, багатодітних сімей, пенсіонерів та інвалідів, професійної підготовки і перепідготовки, матеріальної допомоги вивільнюваним працівникам. З цією метою необхідно реалізовувати національну програму зайнятості сільського населення та заходи, спрямовані на розвиток самостійного підприємництва селян, регулювання трудових відносин, наймання працівників, зменшення трудового навантаження і поліпшення умов праці сільських жінок. Важливо забезпечити зайнятість сільської молоді у виробничій та соціальній сферах, підвищення рівня її професійної орієнтації й кваліфікації.

Аграрна політика повинна бути підтримкою для створення фондів соціального розвитку сільської місцевості за рахунок коштів місцевих бюджетів, а також цільових відрахувань підприємств, господарств, організацій і установ.

Основою дієвої регіональної аграрної політики є аграрна реформа. Виважена регіональна аграрна політика має сприяти подоланню кризи не тільки у сільському господарстві, але і у економіці регіону в цілому. Через це реалізація програми стабілізації й розвитку всіх галузей сільськогосподарського виробництва, розробка концепції такої політики і методологічних основ прийняття рішень є актуальним для державотворчих процесів із зміцнення політичної незалежності регіону і держави в цілому.

Активізація інвестиційного процесу в агровиробничому комплексі є одним із найдієвіших механізмів соціально-економічних перетворень у ньому, оскільки за даними держкомстату України за останніх 20 років енергозброєність сільськогосподарських підприємств знизилась на 55—65%, а зношеність сільськогосподарської техніки становить 80—90%. Це призвело до скорочення оброблюваних земель і, як наслідок, дефіциту сільськогосподарської продукції в Україні.

Зміцнення матеріально-технічної бази сільського господарства, впровадження досягнень науково-технічного прогресу є основними напрямками виходу агровиробничого комплексу регіону країни з економічної кризи. Сільськогосподарське машинобудування й підприємства сервісного обслуговування техніки покликані постачати сільськогосподарським товаровиробникам не-

обхідну сучасну техніку і обладнання для виробництва та переробки сільськогосподарської продукції, здійснювати фірмове обслуговування техніки.

ВИСНОВКИ

Інвестиційна політика аграрного сектору України та Закарпаття в умовах ризику має формуватися на основі економічних важелів впливу держави на реалізацію інвестиційної привабливості економіки країни, що покликані компенсувати недоліки загальноекономічної кон'юнктури і підсилити інвестиційну привабливість аграрної галузі. Ефективна національна політика в сфері залучення інвестицій повинна мати низку стимулюючих важелів, зокрема для сільського господарства — державну (в тому числі бюджетну) підтримку, суттєві зміни технологічної структури сільськогосподарського виробництва.

Література:

1. Гоблик В.В. Особливості зовнішньої торгівлі товарами і послугами у транскордонних регіонах, сформованих на кордоні між Україною та ЄС / В.В. Гоблик [Електронний ресурс] // Ефективна економіка. — 2013. — № 4. — Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua>
2. Гоблик В.В. Формирование инвестиционного климата в странах с развивающейся экономикой / В.В. Гоблик // Международный научно-аналитический журнал "Евразийская интеграция: экономика, право, политика". — Санкт-Петербург, 2013. — № 13. — С. 84—92.
3. Дем'яненко М.Я. Державна підтримка як фактор забезпечення конкурентоспроможного аграрного виробництва / М.Я. Дем'яненко // Економіка АПК. — 2010. — № 9. — С. 3—9.
4. Амоша О. Інноваційний шлях розвитку України: проблеми та рішення / О. Амоша // Економіст. — 2005. — № 6. — С. 28—34.
5. Буряк А.В. Інвестиційно-інноваційне прискорення розвитку аграрних підприємств: монографія / А.В. Буряк. — К.: ННЦ ІАЕ, 2011. — 204 с.

References:

1. Gobylyk, V.V. (2013), "Features of foreign trade in goods and services in cross-border regions, formed at the border between Ukraine and EU", *Efektivna ekonomika*, vol. 4.
2. Gobylyk, V.V. (2013), "Formation of an investment climate in the developing economies", *Mezhdunarodnij nauchno-analytycheskyj zhurnal "Evrazijskaja yntegracyja: ekonomika, pravo, polytyka*, vol. 13, pp. 84—92.
3. Dem'janenko, M. Ja. (2010), "State support as a factor of competitive agricultural production", *Ekonomika APK*, vol. 9, pp. 3—9.
4. Amosha, O. (2005), "Innovative path of Ukraine's development: problems and solutions", *Ekonomist*, vol. 6, pp. 28—34.
5. Burjak, A. V. (2011), *Investycijno-innovacijne pryskorenjarozvytku agrarnyh pidpryjemstv: monografija [Investment — innovation development of innovative agricultural enterprises: Monograph]*, NNC IAE, Kyiv, Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 15.03.2016 р.